

Libellen spotten in de Kempen

Halverwege de vorige eeuw nog stonden de Kempen te boek als een relatief arm, slecht toegankelijk en soms gevaarlijk gebied. De hooggelegen arme zandgronden waren alleen bruikbaar als landbouwgrond bij uitvoerige bemesting met heideplaggen, terwijl de lager gelegen beekdalen verraderlijke moerassen bevatten. De geschiedenis van de Kempen verhaalt van wolvenjacht, koperteuten, valkenvangers, beestensnijders en veesmokkel.

Tekst: Antoine van der Heijden

Tegenwoordig gaat het er een stuk makker aan toe in dit uitgestrekte deel van Noord-Brabant. En voor wie oog heeft (of wil krijgen) voor libellen is het een bijzonder interessante plek om eens heen te gaan, want van onze ruim zeventig soorten zijn er meer dan vijftig bekend uit de Kempen.

De Brabantse Kempen strekken zich ruwweg uit van Eindhoven zuidwaarts tot de Belgische grens en van Breda in het westen tot aan de

Grote Peel in het oosten. In dit artikel wordt een aantal Kempische 'hotspots' besproken; natuurgebieden die makkelijk te bereiken zijn en een aantrekkelijke lijst van libellensoorten herbergen. Al deze gebieden liggen dicht bij elkaar en vrij centraal in de Brabantse Kempen, ten zuiden en zuidwesten van Eindhoven.

Dit artikel is bedoeld als een handreiking voor diegenen die graag eens een libellenrijk gebied willen

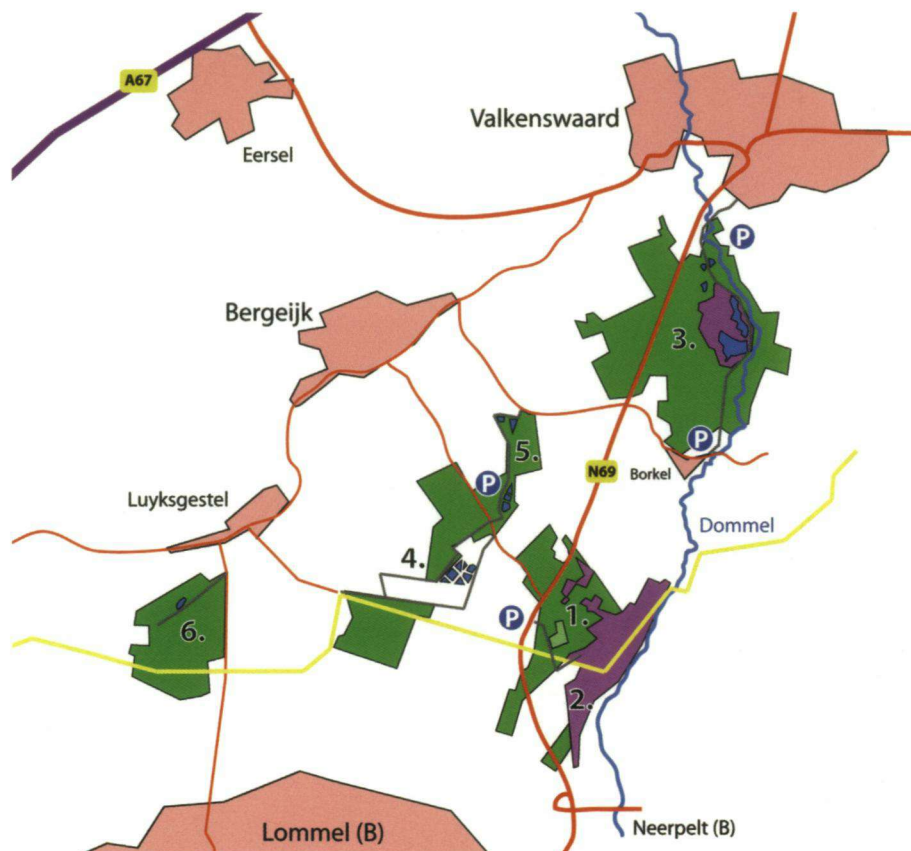
bezoeken maar niet weten waar te beginnen. Dit overzicht is dan ook geenszins uitputtend en dat is ook niet haalbaar: op bijna ieder Kempisch stukje natte natuur kun je wel interessante of bijzondere soorten aantreffen.

De Plateaux/Hageven

Veruit het bekendste Kempische libellengebied is het grensoverschrijdende gebied De Plateaux/Hageven, ten zuiden van Valkenswaard.

De Plateaux is het Nederlandse deel van het gebied en bestaat grotendeels uit droge zandgrond met een vegetatie van grove dennen en struikhei. Het gebied bevat echter ook de enige authentieke Nederlandse vloeiveiden, de Pelterheggen. Deze werden in het begin van de negentiende eeuw aangelegd voor grasproductie voor de paarden van het leger en de Antwerpse paardentram. De vloeiveiden zijn rond 1930 al aardig op de schop gegaan voor houtproductie, maar recentelijk is een deel van de kanalen en vloeiveiden hersteld. Dankzij bevoeding met kalkrijk Maaswater en verrijking met lössgrond groeien er op de Pelterheggen nu allerlei bijzondere planten, waaronder herfsttijloos en echte sleutelbloem. De Pelterheggen vormen ook het middelpunt voor een van de specialiteiten van de Kempen op libellengebied: in augustus en september maak je boven de weiden en langs de omringende paden een goede kans op bandheidelibellen. Boven de kanaaltjes vliegen vaak weidebeekjuffers en blauwe breedscheenjuffers.

Vanaf de werkschuur van Natuurmonumenten (langs de N69) gezien, ligt iets voorbij de vloeiveiden aan de linkerkant een grote, door runderen begraaide heidevlakte. In dit gedeelte, dat bereikbaar is

Overzichtkaart van de Kempen. Met nummers staan de besproken gebieden aangegeven. 1= Plateaux; 2= Hageven;

3= Malpie; 4= De Maaij; 5= Pastoorsweijer; 6= Zwartven.

Mannetje weidebeekjuffer (*Calopteryx splendens*).

via een klaphek, bevinden zich een aantal kleine poeltjes en stukken natte heide vlak langs het pad. Op deze plekken is het opletten geba-zen, want ze bieden een verhoogde kans op de andere specialiteit van de Kempen: de zeer zeldzame Kempense heidelibel. Op een goede dag kunnen er van deze soort maxi-maal zo'n twintig exemplaren wor-den waargenomen in het Neder-landse deel van het gebied; in het Belgische deel is hij wat algemener. Voornoemde poeltjes zijn ook erg geschikt voor de pantserjuffers. Met wat geluk kun je op De Plateaux op een zomerdag de vijf Nederlandse pantserjuffersoorten aantreffen. Dóórlpend vanaf de poeltjes bereik je na het passeren van een grens-paal het Belgische deel van het gebied, Hageven genaamd. Dit gebied, dat beheerd wordt door Natuurreservaten VZW, kenmerkt zich door nattere natuur, want het omvat een deel van het beekdal van de Dommel. Naast de Dommel zelf zijn er vochtige heidegebieden, enkele vennen, uitgebreide moeras-sen en een serie kunstmatige amfi-bieën- en visvijvers te vinden. Deze terreinen zijn alle ook erg de moeite van het bezoeken waard. Langs de Dommel lopend maak je een goede kans op het zien van weidebeekjuf-fers. Bij het moerasgebied, ten westen van natuureducatief cen-trum De Wulp aan de Neerpeltse kant van het gebied, zijn soms gevlekte glanslibellen te zien. Langs de randen van dit moeras vind je beekoeverlibellen en weidebeekjuf-fers.

Voor wie een bezoek aan de Plateaux/Hageven wil brengen is autovervoer bijna een must. Openbaar vervoer komt er niet en fietsen op De Plateaux is maar beperkt mogelijk. Parkeren kan bij de eerder genoemde werkschuur van Natuurmonumenten langs de N69, tegenover het BP-station, en bij De Wulp in het Belgische deel.

De Malpie

De Dommel naar het noorden vol-gend richting Valkenswaard, bereik je het volgende interessante libel-lengebied: de Malpie. Daar het vroe-ger niet zo'n gewild stuk land was (de naam Malpie is afgeleid van mal pays, Frans voor slecht land) heeft men simpelweg nooit de moeite genomen om de vele vennen droog te leggen. Tegenwoordig hoeft men geen natte voeten meer te krijgen bij een bezoekje aan de Malpie, want een fietspad en diverse goed toegankelijke wandelpaden door-kruisen het gebied. Het fietspad loopt van Borkel tot aan de Venbergse watermolen bij Valkenswaard. Bij beide einden kun je auto's parkeren en ze lenen zich prima als beginpunt van een wan-deling. Bij de watermolen kunnen bovendien kano's gehuurd worden om de Dommel mee af te zakken. Men wordt dan bij Neerpelt te water gelaten. Met de stroming mee terugpeddelend naar Venbergen passeer je eerst De Plateaux, vervol-gens het pittoreske dorpje Borkel en tenslotte de Malpie. Vanaf de Dommel is het natuurlijk erg makke-lijk libellen kijken. Weidebeekjuffer

en blauwe breedscheenjuffer zijn hier algemeen.

Ook wandelend over de Malpie loont het de moeite even een bezoekje te brengen aan de Dommel, die op diverse plekken goed bereikbaar is.

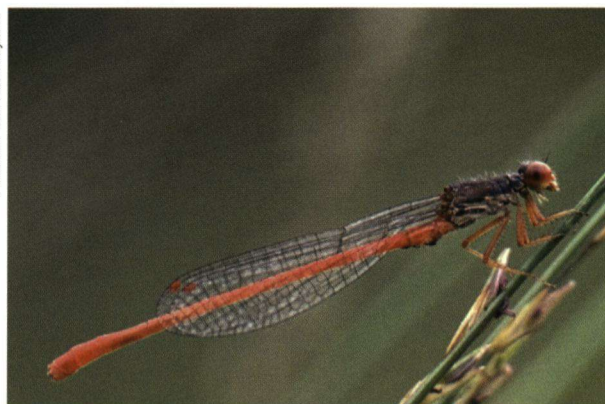
Volg je het fietspad vanaf de water-molen richting Borkel, dan doorkruis je op een bepaald moment een vrij groot ven dat nog in het bos ligt: het Molenvan. Van dit ven is de westelijke helft (aan de rechterkant van het pad) dieper dan de ooste-lijke. Boven de slenkjes en vegetatie van dit Westelijk Molenvan kan men met een verrekijker vaak vrij gemak-kelijk patrouillerende mannetjes gevlekte glanslibel vinden. Verder is dit ven voornamelijk interessant voor diverse pantserjuffers, heidelibellen en met wat geluk koraaljuf-fers.

Ga je nog wat verder zuidwaarts, dan begint al spoedig een uitge-strekte open heidevlakte met daarin het groot Malpieven. Behalve voor een luidruchtige meeuwenkolonie is dit ven niet bijster interessant. De libellenpopulatie hier bestaat voor-namelijk uit watersnuffels en zwarte heidelibellen.

Verspreid over het hele gebied kun je, als je het echt goed treft, soms tientallen tot honderden phegea-vlinders vinden. Deze bontgekleur-de dagactieve nachtvlinders hebben maar een korte vliegtijd maar zijn dan haast niet over het hoofd te zien.

De Maaij en Pastoorsweijer

Tussen De Plateaux en het dorp Luykgestel ligt De Maaij. In dit bos-gebied overheerst aanplant van grove den en de bossen zelf zijn als

Mannetje koraaljuffer (*Celagrion tenellum*).

Vrouwtje bruine korenbout (*Libellula fulva*).

Mannetje bruine winterjuffer (*Sympeca fusca*).

zodanig niet echt de moeite waard voor vlinder- of libellenspotters. Interessanter zijn de visvijvers die er liggen en de gekanaliseerde Beekloop.

Het meest zuidelijke visvijvercomplex is een rustgebied en je kunt het slechts vanaf de randen bezoeken. Dat gaat het beste via het pad dat langs de zuidkant loopt.

Tegenwoordig overheersen de gewonere soorten als smaragdlibel, gewone oeverlibel en paardenbijter, maar vroeger moet hier een populatie bruine korenbout zijn geweest, een soort die hier en in de directe omgeving nog steeds zo af en toe nog wel wordt gezien. Bij de zuidoosthoek van de visvijvers vind je een bruggetje over de Beekloop, een gekanaliseerde beek die de vijvers van water voorziet. De Beekloop kan hier naar het noorden gevolgd worden. Weidebeekjuffers vliegen hier in grote aantallen. Een beekbewoner die zich hier ook regelmatig laat zien is de ijsvogel. Na ongeveer een kilometer de beek gevolgd te hebben wordt je pad gekruist door een asfaltweg. De beek stroomt hier onder de weg door en verdwijnt aan de overkant

Antoine van der Heijden

in het bos. Als je hier linksaf gaat over het fietspad kun je na enkele honderden meters aan de overkant via een onverhard pad het bos in wandelen. Al snel bereik je dan de beek weer, die hier vrijwel volledig overschaduw wordt. Vanaf hier is het opletten geblazen om de redelijk zeldzame bosbeekjuffer niet te missen. Deze prachtige soort vliegt hier in tamelijk lage aantallen over het hele beboste traject van de Beekloop. Op de weinige plekken waar de beek langs open plekken stroomt, kun je de beide beekjuffer-soorten door elkaar heen verwachten.

Antoine van der Heijden

De beek stroomafwaarts volgend door het bos passeer je eerst drie visvijvers die luisteren naar de naam Pastoorsweijer en even verder nog een aantal visvijvers. Boven deze vijvers vliegen in de zomer metaalganslibellen, terwijl je er in het voorjaar een redelijk goede kans maakt op glassnijders.

Wie een bezoekje wil brengen aan De Maaij en de Pastoorsweijer kan het beste met de auto of fiets komen en die dan parkeren op het parkeerterreintje bij de Pastoorsweijer.

Het Zwartven

Het Zwartven is een zandlopervormig ven in het Venakkerbosch, ten zuidwesten van Luyksgestel. Hoewel het ven qua vegetatie en ligging niet erg interessant overkomt en niet bijzonder groot is, is het een leuke plek om eens naar libellen te zoeken. Dat is al leuk in april en mei,

als de bruine winterjuffers hier eieren komen afzetten op drijvende plantenresten. Iets later in het seizoen, in juni, is de venwitsnuitlibel er de meest algemene echte libel.

Rond die tijd zijn er op de oevers van het ven ook plasrombouten te vinden. In de zomermaanden overheersen de heidelibellen en pantserjuffers. Naast de algemene soorten vind je dan ook lage aantallen van bandheidlibel, tengere pantserjuffer en tangpantserjuffer. Koraaljuffers vliegen er ook, maar de aantallen daarvan lijken sterk te verschillen van jaar tot jaar. De glazenmakers worden vooral vertegenwoordigd door de keizerlibel, venglazenmaker en paardenbijter.

De waterstand van het Zwartven daalt in droge zomers dramatisch, waardoor een groot deel van het ven droog komt te staan. In de jaren dat dat gebeurt, tref je bijna altijd wel zwervende pantserjuffers en geelvlakheidlibellen aan bij het ven.

Het Zwartven is per fiets of te voet goed bereikbaar vanaf Boscheind, ten westen van Luyksgestel. Voor wie uitgekeken is bij het Zwartven en verder wil wandelen is het stuifzandgebied De Stevensbergen wellicht een leuke optie.

Antoine van der Heijden

Mannetje bandheidlibel (*Sympetrum pedemontanum*).